

Nemzeti Társalkodó.

Junius' 23-dik napján 1852.

J e g y z é s e k

az Egyesülés czimü darab körüli rövid fa-
lusi elmélkedésre. (Lásd Nemz. Társ.
1852. 7-dik Szám 102 — 112 l. és
8-dik szám. 121 — 123 l.)

Nem oly czéllal fogok tollat, hogy Pop-
licola' lelkes munkáját az *Egygyesülést* ma-
gasztaljam, 's oltalmazója sem szándékozom
lenni Poplicolának; mert (úgy látszik) oly
tollat forgat, mely, ha úgy kívántatna, tud-
ná magát oltalmazni, 's nincsen is senki ál-
tal nyilván megtámadtatva. Maga Patriota is,
kihez közelebbről soraimat intézem, elég,
sőt igen türedelmes vala ezt nem tenni; igen
türedelmes mondom, mert ha Poplicola csak
tizedrészét írja* vala is annak, a' mit Pa-

*) Légyen megjegyyezve nyelv-mívelőink szá-
mára, hogy a' sokszor eléforduló ilyen kifejezés he-
lyett; „ha figyelemmel nézte volna, megértette vól-
na,“ közönséges dívatban vagyona' székely földön,
ez: „ha figyelemmel nézi vala, megértette vólna;“
de sem ez: „ha f. nézi megértette vólna,“ sem ez:
„ha f. nézze, megértette vólna,“ sem pedig ez: „ha
f. nézte legyen, megértette vólna,“ nincsen szokás-
ban. Ezekkel kerülni-ki a' két vólna egyikét, elég
magyaros é valyon?

azokkal együtt, a' kikre czélozva írja: *töb-
beké a' gondolat* (123. l.) nem értette, 's e'
miatt félre magyarázta, azt békibizonyitom.
Gondolja-el Patriota, hogy az, ki egy (pél-
dával) Oláhországból érkezett hazafi társáról
azt hirtelne hogy pestises portékákat hozott
a' hazába, mely nagy bünt tenne, ha a' hír
alaptalanságát tudva terjesztené ezt; 's (sze-
liden szólva) mely nagy gondolatlanságot kö-
vetne-el, ha tudta nélkül ugyan de rossz da-
tumokra épített vélekedése' terjesztésével,
rettegetné a' hazát: 's mégis, a' milyen ö-
römet el kívánom hinni, hogy az első eset
Patriotára nem illik, oly igazán fejezi ki a'
második azt a' mit Patriota, az Egygyesülés
írójával, 's hazájával tett. De Patriotaként
(103. 104. l.) *lépjünk közelebb a' dologhoz.*

*Patriota Ilioni Kaszandra szabásu pro-
phetziájában* * (108. 109. l.) attól fél, hogy
a' világosodás fákjájától meggyúladnak a'
kunyhok. Lássuk alapját ezen jövendülésnek:
A' felhozott darabok (103. l.) *Czélarányát
tendentiáját, kéntelen vagyok* (talám a' na-
gyok (103. l.) kéntelenítették Patriotát) *ügy
venni mint a' magyar törvények cónstitutio
elleni némely fogyatkozások felfedezését, i-
gazítását. Innen indulok ki.* Ezen szókbán e-

* Prophetziá-t ha deák, vagy inkább Görög
szónak nézem: prophetia-nak, ha a' Magyar szók
közé számlálom: profetziá-nak írnám. Miért
írjuk egy részét magyarul, más részét nem magya-
rul ugyan azon szónak? Ilyenek Phyllisz Hora-
tiusz, Phidiász 'sat. is.

löttünk volna az alap, de azt lehet hinni, hogy nem ezen vélt igazításokban botránkozott-meg Patriota, mert (112. l.) ezt írja: *megesmérjük, hogy nálunk is, mint akár mely más nemzetnél, mint minden földi dolgokban, van mit lehet igazítani, 's talám emlékezett az Egygyesülés ezen szavaira is: —*

*— * azon akadályok elhárítására, melyek e' tudatlanság szülője, és a' melyek — nem mások mint: nevelés módunk, és polgári szerkeztetésünkhez (constitutionkhoz) való igen lágy meleg ragaszkodásunk. Még nincs hát alapja a' prophetiának. A' 103. lapon ezt írja Patriota: *En az érdemes szerző sajátságát jusnak veszem. Azaz, (most a' fennebbiek szerént csak a' mellett maradván, hogy Patriota nem szántsándékkal magyarázta félre Poplicola szavait) Patriota úgy vélekedik, hogy az Egygyesülésben, sajátság anyit tészén, mint jus. A' ki az Egygyesülést többször olvasta által, 's még is így vélekedik, arról kéntelen vagyok azt állítani, hogy szerfelett gyengén tud elmélkedni. Olvassa-el Pátriota még egyszer az Egygyesülés 6-dik és 7-dik lapjait, ott a' többek között e' van: *Nincs két ábrázat a' föld szinte ezer millió lakóji között, mely egymáshoz tökéletesen hasonló lenne, 's bizonyosan nincs két ember lelkének 's szívének ezer milliomnál is több rétegjei között egy, melyben tökéletesen ugyan az a' gondolat, kívánság,***

* Lásd. Nem. Társ. 1831. utolsó negyed 33. lap.

az akaratnak éppen az az aránya, 'sat. találtatnék. Minden ember egy külön kis világ magában, 'sat. És már éppen ez a' mindenben különböző önnön sajáttság az 'sat. Ugyan mit tehetne ezek szerént sajáttság egyebet, mint a' mit a' Német *Eigenthümlichkeit*-nak, Márton Jó'sef * tulajdoniságnak (nem tulajdonságnak, ez egyéb) Gróf Széchenyi ** Gróf Desewffy *** 's mások sajáttságának mondanak és írnak? és ugyan, ha Patriotának a' sajáttság just tett, sok más helyeket elmellőzve, az egyesülés 10-dik lapján ezt: *nevelés és szokás által sajáttságába olvadt*, 'sat. hogy tudá érteni? én azt hiszem, sehogy sem. A' prophetia alapját itt sem találjuk hát, de érthetjük azt miért olvasott Patriota az egygyesülésből sok olyat, a' mi ott telyességgel nincsen.

Látók a' Patriota épületének egész alapját (103. l.); igen az alap roszaságát is: a' reá épültek hát magokban özszeomlanak, 's ennyiben ezen jegyzéseket is bé végzetteknek nézhetnök. Minthogy azonban találtathatnak, sőt találtattak valósággal (noha kevesen) olyanok is, a' kik ítélnék a' Nem. Társalkodó oly darabjairól is, melyeket nem olvastak; 's így megeshetne az is,

* Lásd: Márton Jó'sef Német Magyar Deák Lexiconát. Bécs. 1823. I-ső Dar. 601. lap.

** Lásd. Hitel. írta Gróf Széchenyi István. Pest. 1830. 31. 32. lap. 's másutt is.

*** Lásd. A' Hitel című munka taglalatja írta G. Desewffy Jó'sef. Kassán. 1831. 36. 37. l. 's másutt is.

hogy valaki, (nem vévén magának azt a munkát, hogy az Egygyesülést elolvassa) elégnek tartaná Pátriota helytelen elmélkedéséből esmérni azt, 's ezért, az ily darabokat kiadó Nem. Társalkodóról is talám bálul ítélne: mind ezeknél fogva nem lesz célarányatlan, a' Nem. Társ. némely (de egygyen kívül nem tudhatjuk mely) darabjai ellen kikölt Patriota esmértetésére, elmélkedéséről egy két jegyzést tenni, a' minden tiszteletre méltó olvasó közönséget arra kérve, hogy talám már is únalmat okozott hosszasságomat, a' Nem. Társalkodóhoz vonzó, 's az olvasókkal köz szeretetemmél méltóztassék menteni.

Azt kérdi Pátriota a' 105. lapon, hogy *ha az Izráelitától nem, a' magyar birto* *kostól mi jussal kívánjuk-el sajátját?* valyon kitől kérdi ezt? az Egygyesülés, vagy a' Nem. Társalkodó más darabjai melyik sorában van csak egy vonásnyi is, mely azt tenné, hogy valaki sajátját el kell kívánni? ugyan, igazán nincs Patriotának annyi bélélátása, hogy az ily forma reáfogás helytelenségét általlassa? ez sajnálásra méltó dolog volna; 's ha van, annál rosszabb a' mostani esetben. Ugyan sok olvasójjal beszélettem már a' Nem. Társalkodónak; de, Pátriotán kívül még senkit sem találtam, ki a' Nem. Társalkodóban csak nyomát is látta volna annak, hogy a' más tulajdonát el kell kívánni, sőt éppen ellenkezőleg mind a' Nem. Társ. más darabjaiból, mind kivált az

Egygyesülésből azt olvassuk, azt tanuljuk, hogy a' törvényes tulajdonnak szentnek kell lenni, és hogy akarmely státusnak legkeményebb, legbiztosabb, 's leghasznosabb oszlopa az, hogy a' törvény, (légyen az bármily hijjános) minden kifogás nélkül, sértetlenül menjen telyesedésbe, és hogy annak (talám észre vett) hijjánnyai is, csak törvényes módon pótoltsanak. A' mit a' törvény nem tilt, az mind, és mindenk szabad; a' törvény ellen való dolog senkinek, éppen senkinek sem. Az ármádák, 's más nagyot tehető morális testek hatalmának titka, a' lehető czélarányos törvények múlhatatlan teljeseése. Teljesíti pontosan egy osztályos vezér Fővezére' parancsait, a' nélkül hogy parancsolója' őseit számlálgatná. De merőben, nem felemássán vonjunk az efféléből következtést; különben ismét megakadunk az exceptiok szövevényében.

Elébb ugyan Pátriota vélekedései ellen kelle kikelnem; de ugyan csak igazat adok abban, hogy *nehéz* (104. I.) *a' hazáért életet feláldozni*. Igazán nehéz, vagy legalább nem minden pillantatban könnyű. De gondolja-el Pátriota Európa minden országait, egyet se hagyva el, 's vizsgálja meg kik áldozzák életet a' hazáért? kiknek vére folyt patakkal a' csata mezőkön? ez után végye fontolóra nem ellenkezik é magával akkor, midőn némely jusokat, 's a' tulajdont, fegyverre 's vérre alapítja? szelidebb, 's szentebb alapokat esmér ezeknél a' Pátriotától

annyira becsmérlett újabb idő, szentebb alapokon nyúgosznak magyar tulajdonink is. Igaz, hogy *a' hős eldődökről szállott* (105. lap.) *birtokot nem kell megtámadni*; de talám még igazabb az, hogy semmi törvényes birtokot nem kell megtámadni; mert a' törvénynek általjában szentnek kell lenni, akár kiről szállott, vagy nem szállott a' birtok. Méltók igen is a' *derék hazafiak unokáji* (105. l.) *a' köz becsültetésre*, ha azt megérdemlik; de e' nélkül oly kevés just formálhatnak ahhoz, a' milyen nagy igazságtalanság, 's a' régi setét századok felfordult szokásaira való visszatérés lenne, a' fiut, attya' vagy nagyattya' vétkéért büntetni, gyalázatra tenni-ki. Ha az ősök szép tetteinek befolyást akarunk engedni az unokák becsültetésé- vagy nem becsültetésére, az legfeljebb is talám csak annyi lehetne, hogy annál, ki nem tett ugyan semmi jót, szépet, de a' ki ezek tevésére nem is talált serkentő példára szinte mindenek előtt esméretlen ősei között, még kevesebbre becsüljük azt, ki a' mindennel köz becsültetésre vágyáson kívül, eldődei között is olyakat tud, a' kik közzül csak egynek emlékezete is elégséges az igaz nemes' szívében, valódi nagyságra törekedést gyúlasztani. Ha *valamely* (106. l.) *feltételesen befogadott telep elkívánná* a' Pátriota törvényesen bírt *pusztáját* az bizonyoson bántaná a' Pátriota sajátját; de hiszem ennek ellenkezőjét a' N. Társalkodóban senki sem állította, 's helyesen

gondolkodó ember nem is állithattja. Az is való, hogy az *emberi* (122. l.) *esméret határin tul hijában próbálnak*; csak a' lett volna még valóbb, derekabb, ha Pátriota egy kis világot gyújt vala annak kitüntetésére, mi van innen, 's mi tul a' határon; mert e' tekintetben a' *bölcs zsidó* (122. l.) *Király* mondásaiból sem igen tudtak az emberek még megvilágosodni. — Ismét egyesülének véleményeink; de ezen mi egyesülésünk, a' maga tetőpontját még is Pátriota ezen szavainál éri-el: *Szabadság, saajátság, mind ezekről* (109, l.) *irdogálnak, de ezen szép szók értelméről gyakran felfordult képzetet formálnak*. Valóságos őszinte vallomás Pátriota részéről. Mennyire igazok ezen szavai, megtetszik elmélkedése' 109 és 110-dik lapjaiból, hól, különös szabásu pomologiája szerint a' *szent világosodás* (110. l.) *édes gyümölcseivel* kíván bennünket megesmertetni. Isten őrizzen a' világosodás ilyen gyümölcseitől. Nem világosság gyümölcsei ezek édes Pátriota, hanem okozatjai azon mérges gombák' szédítő erejének, melyek a' megavúlt vitéz-várak (Burgok) senyvedő romjai között még mind teremnek, és a' melyeket némely (noha kevés) nagy asztalokon ma is örömet látnak. Azt pedig, reméllem Pátriota sem nézi következés elleni (inconsequens) dolognak, hogy néhány többször a' mások' vérével vagy tentájával kivívott, kétséges hasznu néhai győzedelem, hadi vagy polgári hőseit nem canonizálhatja ma is arra,

hogy öszsze-viszsa jót roszzat megtehesse-
nek; és csak azt nézzük, ki, nem pedig azt,
hogy mit teszen. — (végzete következik)

Kállai Ferencz úrnak, a' Székelyek-
ről írt munkájára tett Megjegyzések
(folytatása)

a) Egy 1585-béli Levél extractussa ez :
Nos Nicolaus Vichin, Villicus Civitatis Ci-
biniensis, Johannes dictus Krispus, Villicus
de *Helta*; ac Hagymanus Tanchenon di-
ctus, totaque Villicorum et Seniorum Civi-
tatis et Sedis Cibiniensis Universitas. Memo-
riae commendamus, quod cum *Valachi* no-
bis *circumsedentes*, omnibus Villis Sedis an-
te dictae diversa incommoda intulissent. Nos
quoque de Consilio D. Goblini Episcopi Tran-
ni, talem concordiam cum Valachis antefa-
tis inivimus. — Primus articulus est: Quod
Vladimerus et omnes caeteri *Valachi*, mo-
rantes sub Castro, omnes mortificationes —
— — disposuimus ita, quod nullus eo-
rum dictam reconciliatam Causam debet ite-
rando renovare — — — Secundus articulus
est iste: Quod assumserunt ipsi *Valachi*, quod
nunquam pascent Pecora nec Pecudes in
Territorio Theutonicorum, nisi liberrima li-
centia, et admissione Theutonicorum, in quo-
rum Terris pascent. Tertius Articulus est:
*quod assumserunt ipsi Valachi, Custodiam
Servandam in omnibus Alpibus, a Talmáts
usque ad Magnam Villam Valachicalem*

(Szelistye). *Ex parte Castri praesentibus Valachis* infra scriptis: Thoma Vladimir, Schuta Petkul, Scherebán Magnut, nec non Schereb Roabanest, Thomás Oltamár, Segán Mayer Bantsek. *Ex parte Civitatis*: Erende Kenéz. Liud Dinka, nec non Mayer Radul Dávid, Szenbis Dregisch, Dragomir Bombusch. *Ex parte Civitatis de Helta* (Disznód) Gros Schramchet Cloos, et Frater suus. Acta sunt haec in Insula Christiana (Keresztény sziget) coram Judicibus, Civibus, Juratis, Senioribus et Communitate Civitatis et Sedis Cibiniensis, et munita Sigillo Nobilis, ac Domini Joannis de Scharfeneck, nec non Consulum Civiumque Civitatis Cibiniensis, et Sigillo Comitatus Cibiniensis. Anno Domini 1383. in Octavis Epiphaniarum Domini. — (Ex Archivo Nat. Sax. e Cortophyl. Bibl. Telekianae.)

b) Más 1318-béli Levél extractussa ez: e collectione Engeliana.

Nos Michael Dei Gratia Voyvoda Transalpinus, Universis Hospitibus in *Oppido Heltha* commorantibus etc. Quoniam misistis ad nostram Magnificentiam honorabiles, et prudentes Viros, videlicet: Jacobum Armenum, et Cristellium, vestros Ambassiatores, certos Confidentia dignos qui nobis supplicarunt isto modo: quo Dominatio, et Magnificentia Nostra ipsorum Litteras privilegiales, quas de speciali Gratia Domini, et Patris Nostri Mirche Vayvodae, piae memoriae habuerunt, nostro sub nomine re-

digi faceremus vigore novo etc. Et quia justa est petitio quam petunt a' nobis ideo *ipsis probis Hominibus de Heltha*; concessimus immo, et Condonamus omnes libertates antiquas — conditione ista, quod *ipsi, et eorum homines, videlicet Valachi*. Cum ipsorum pecudibus aut Ovibus, in Montibus Nostris pascere omni tempore, tanquam homines nostri gramina nostra, Sylvas, et aquas ipsis libere uti concedimus, et frui — *et si contingeret nos cum Terra Transsilvana habere querelas aut lites, vobiscum volumus observare pacem et treugam firmam* etc. Datum Argies Dominica Octavarum Corporis Christi Anno ejus 1318.

Juon Michael.

Kicsin darabokra volt Erdély hajdon elosztva, a' Nemzetek Unioja előtt, sok Confinium volt olyan, mely ma nincs a' határszélén, Terra ultra sylvana, Transsilvana — Vor-Alt-Land — Terra Fogaras — 'sat, mind ezeknek, eleven bizonyágai.

A' 2-dik megjegyzésre tett észre-vételre.

A' Székely Nemzet eredetéről

A' Székely nemzet eredetéről sok féle ellenkező vélekedésben, vannak a' Historicusok, a' mi akar így, akar, amúgy legyen, magában kevés hasznu ugyan, de befolyással van azon ideára, mely semmiképen nem fér a' fejembe: hogy a' Székely nemzet Királyok adományainál fogva, határ őrzőnek

telepített voltna-meg, ősi saját földére; Ez az ok vezérlett annak fejtegetésére főbbképpen, hogy Írnák es nem Dengezich vezérlete alatt voltak azon Hunnosok maradéki, a' kik Dáciában a' Gepidákkal meg tudtak egygyezni. Nincs is okom ezen állatásról lemondani; sőt a' hazai Historicusokat, kiket inkább interessalt velősen nyomozni dolgainkat, meg nem vethetve, Szegedit in notis ad Decreta, et Vitas Regum Hungariae in synopsi vitae Belae 4-ti §. 17. Faschingat in nova Dacia p. 5. p. 89. Bolla, 's Felmer mellé, bátran fel hozom; Benkő Transilvániájából is T. I. L. 4. c. 6. hogy a' Székelység nagy részét a' mai Szászok földének a' régi Gothusok maradványaival elegy bírta, 's ebből fejlődhetik-ki az a' sok féle affinitás, mely szokásokban, elosztásokban, 's nevezetekben is analogiára mutat. Mert hogy az erdélyi Szászság mind egy eredetű, egy idejű Telep, 's mind Advena Hospes volna! ezt talán már most, még magok a' Szászok sem merik többé vitatni, 's könnyű volna meg is czáfolni akar mit irtak-is mellették eddig elé a' részrehajlástól nem ment 's a' kritikát ki nem álló Historicusok. A' mire csak ugyan itt, és ezen helyen bővebben ki nem bocsátkozhatom.

Ad f). Aranyos Székben ős telepet keresni: új doctrina a' tudós világ előtt! igaz de hát valyon ki van é már a' Székelyek telepedése annyira világositva, hogy ujságnak tetsző dolgokat mesének lehessen álli-

tani? Én ezt az ideát Kunics Dacia siculiájából vettem, a' ki az ujjából nem szopta azt az állítását: hogy *Czegléd mezőről-is*, a' Gepidák kergetvén fel a' Kába vezérlése alatt oda telepedett Hunnusokat, ezek az *Ab-rudbányai, és Toroczkói havasokon által; jöttek-be Dáciába*. Timon is, in imagine antiquae Hungariae Cap. 16. p. 158. ezt írja: Monumenta quaedam exhibent provinciam *Colliam*, quae appellatio convenit Transalpinae. Erősítették gyanakodásimat az első megjegyzésem sorában felhozott okok-is, melyek megczáfolására előadott észrevételeken, meg nem nyugtathatom magamat, megjegyezvén tovább:

Ad 6-tum A' Szeredaiból felhozott 1521-beli levél foglalatjáról: Ez egy Compositio melyben super restitutione ipsius castri Capituli *Zaadkeu* vocati componál de propria haereditate nem ab officio Comes *Celleus*, Chellen Vayvoda, filius *Chellei de Troczkou de genere Akus* (*Akus nemből*). Székely Tribus ágazatjából való vólt é? nem merem erősíteni, de nem az Austriából hivatott telepeknek lehetett Hospitum Magistere. Az *Akus nembeli* Kunok a' Magyarországi Jászok (*Sagitarii*) törsökét tették (Lásd Horvát Péter de initiis Jazygum edit: 1801. Pest. (pag. 45.) Ezek egy törsök eredetűek a' Székelyekkel. Mútatja minden institutumoknak, régi szokásoknak nagy hasonlósága-is. Továbbá, Nobilis Comes *Celleus*, *Filius Chellei de Toroczkó de Castro suo*

F. No.
Cay
ben

Haereditario Toroczko transigál, servata et retenta sibi proprietate et Jure Dominii ejusdem Castri, de libera sua voluntate dedit, donavit, et contulit Vicinis suis Sæculis de Kézd, et per eos eorundem successoribus de juxta Aranyos, donec iidem Siculi vel eorum successores, juxta ipsum Fluvium Aranyos, permanserint, et praestiterint. Causa defensionis Capitem, et Liberorum suorum nec non honorum eorundem, in dictum Castrum Toroczko tanquam in proprium et Haereditarium suum Castrum. Omni tempore cum omnibus bonis suis liberam habebunt intrandi facultatem in eodem, sicut in Castro suo permanendi, proprietatis nihilominus ipsius Castri Toroczko cum pleno Jure Dominii, semper praeattacto Chelleo (a' többi elveszett) datuma nem bizonyos. Ez a' levél van in fragmento in Cap. Albensi.
(folytatása következik)

K é r d é s.

Melyik Angolynak illendőbb állása? annak é kit mind a' Tory-k mind a' Whig-ek felváltólag egyszer egy kicsit szeretnek, más-szor egy kicsit gyűlölnek, de soha sem becsülnek? vagy annak állása a' kit ezen polgári felekezetek közzül, az egyik állandólag szeret, a' másik örökre gyűlöl, de talán mind a' kettő becsül?

A' N. Társalkodó fél-esztendei előfizetési árja ezüstben 2 for.